

QISHLOQ XOJALIGI YERLARI DAVLAT BOSHQARUVI TIZIMIDA IQTISODIY MEXANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH

O. Tadjiboyev

“Yer resurslaridan foydalanish va boshqarish” magistratura mutaxassisligi magistranti

ARTICLE INFO.

Kalit soʻzlar: Yer bozori, Yer soligʻi, barqaror rivojlanish, yer ijarasi, iqtisodiy tamoyillar, yerdan foydalanish.

Annotatsiya

Ushba maqolada qishloq xojaligi yerlari davlat boshqaruvi tizimida iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish boyicha ilmiy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish. Vazifalari: Qishloq xojaligi yerlaridan foydalanishni boshqarish tizimini bugungi jarayonga mos takomillashtirishning nazariy va uslubiy masalalarini tadqiq qilish. Mazkur maqolada yerdan foydalanishning barqaror rivojlanishi, iqtisodiy tamoyillari, mexanizmi va koʻp maqsadlilik xarakteri, takror ishlab chiqarish sikli va yer rentasi, yerni baholash va xususiylashtirish, yer bozori, yerning investitsiya obʻekti sifatidagi, yer ijarasi, yer soligʻi xususiyatlari va boshqa shu kabi yoʻnalishlar yuzasidan muammolarni aniqlash, shuningdek ularning yechimlari yuzasidan muayyan fundamental, tizimli, metodologik va amaliy asoslari bilan bogʻliq masalalar yoritilgan.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2023 LWAB.

Jamiyat va iqtisodiyotni yanada rivojlantirish uning muvaffaqiyatini belgilaydigan muhim obʻektiv muammolarni hal etishga bogʻliqdir. Shu nuqtai nazardan, qishloq va oʻrmon xoʻjaligida asosiy ishlab chiqarish vositasi, jamiyat va iqtisodiyotning boshqa soha va tarmoqlarida esa, eng muhim ishlab chiqarish vositasi, takror ishlab chiqarilmaydigan va oʻrni almashtirilmaydigan yer resurslaridan foydalanish – har qanday milliy iqtisodiyot yaxlit tizimining ajralmas tarkibiy qismi boʻlib, mamlakatni rivojlantirish, ayniqsa muayyan islohotlarni amalga oshirish orqali ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishini taʼminlash oʻz navbatida yerdan foydalanish iqtisodiyotining oʻziga xos masalalarini oʻrganish va bilishga obʻektiv bogʻliqdir. Ayniqsa, yer resurslaridan iqtisodiy jihatdan maqsadga muvofiq tarzda, oqilona va samarali foydalanishni tashkil etish, hududlarni kompleks rivojlantirish va ishlab chiqaruvchi kuchlarni optimal joylashtirishni taʼminlash imkonini beradigan davlat va bozor mexanizmlarini joriy qilish orqali iqtisodiyotda yer munosabatlarini tizimli va kompleks tashkil etish nafaqat rivojlanishning izchilligi va samaradorligini taʼminlashga, balki yer resurslarining mamlakat barqaror iqtisodiy oʻsish surʼatlarini taʼminlashdagi ishtirokini ham mustahkamlashga xizmat qiladi.

Bu esa, yerdan foydalanishni jamiyat va iqtisodiyotning turli darajalari, tarmoqlari, sohalari va hududlarida samarali tashkil etishda iqtisodiy tadbirlarga ayniqsa ustuvor ahamiyat qaratilishini taqozo qiladi, chunki aynan ushbu tadbirlar soʻngi yillarda kuzatilayotgan yer resurslaridan maqsadli, oqilona va samarali foydalanmaslik, yer resurslarini tarmoqlar, hududlararo taqsimlash va qayta taqsimlashning samarasizligi, yerlarni noqishloq xoʻjaligi ehtiyojlari uchun oʻtkazilishining iqtisodiy va texnologik asoslanmasligi, meliorativ tizimlar holatini yaxshilash borasida keskin choralar koʻrmaslik, tuproqlarning buzilishi va boshqa salbiy ekologik omillar natijasida yerlar unumdorligining pasayib

ketishi, ishlab chiqarishni hududiy tashkil etishdagi noqulayliklar kabi muammolarning oldini olish va ularni bartaraf qilishga xizmat qiladi.

So`ngi yillarda mamlakatimizda yer munosabatlarini tartibga solishga qaratilgan bir qator qonun hujjatlari va me`yoriy aktlar qabul qilindi. Ularning asosiy jihatlaridan biri bu – yerning qiymati, yer solig`i va yer ijarasi haqi shakllarida namoyon bo`ladigan yerdan foydalanish uchun tabaqalashtirilgan haqning joriy etilishi, yerlarni xususiylashtirish va yer bozorining shakllanishi hamda bu sohada iqtisodiy munosabatlarni yanada rivojlantirish va tartibga solish kabi ustuvor yo`nalishlarning ishlab chiqilishidir. Shunga qaramasdan hozirgi kunda yer munosabatlarini isloh etishning asosiy maqsadi – iqtisodiyot tarmoqlarida, ayniqsa qishloq va o`rmon xo`jaligida, hududlarida yerdan foydalanish samaradorligini oshirishga yerishib bo`lmayapti. Bunda eng muhim ahamiyatga ega bo`lgan yerdan foydalanish sohasidagi munosabatlarning zamonaviy jamiyat va iqtisodiyot ehtiyojlariga mos keladigan samarali iqtisodiy mexanizmni ishlab chiqishdir. Lekin, bu borada olib borilgan tadqiqodlarning natijalari soliq solinadigan bazani yaratadigan, yer mulkchiliga va yer ijarasini rivojlantiradigan, yer bilan bog`liq turli xil bitimlarni tuzishga sharoit tug`diradigan muayyan yer uchastkasini har tomonlama baholash, yerlarni xususiylashtirish va yer bozorini shakllantirish, yerlarning investitsiya jarayonlaridagi ishtirokini samarali ta`minlash kabi eng muhim yo`nalishlarning nazariy, uslubiy-amaliy mexanizmlarini yaratish va yanada takomillashtirish imkoniyatlarini hali bermayapti.

Bundan tashqari, mavjud iqtisodiy mexanizm yerdan samarali foydalanishni yetarli darajada rag`batlantirmayapti, uning unumdorligi oshishini ta`minlamayapti hamda unumdor yerlarning yer oborotidan chiqib ketishining oldini olmayapti.

Yerdan foydalanishning aniqroq tushunchasini S.Tkachuk “Yerdan foydalanish bu – tabiat qonunlari bilan hamohang tarzda iqtisodiy qonunlardan ongli asosda foydalanish bilan ob`ektiv rivojlanadigan yer resurslardan foydalanishning ijtimoiy-iqtisodiy shakllari va ishlab chiqarish usullarining yig`indisidir” 1 deb ifodalaydi. Lekin hozirgi kunda ushbu ta`rif yetarli emas: yerdan foydalanishning tizimli jarayon ekanligi chetlab o`tilgan bo`lib, yerdan foydalanishning faqat ishlab chiqarish usullari aks etgan. A.Chertovitskiy va A.Bazarovlar esa, yerdan foydalanish tizimiga yanada kengroq ta`rif berishga harakat qilishgan. Ularning ta`kidlashicha yerdan foydalanish tizimi bu - “jamiyat va tabiat rivojlanishi qonunlaridan ongli ravishda foydalanish asosida rivojlanadigan jamiyat tomonidan yer resurslaridan to`xtovsiz, siklli, ko`pmaqsadli foydalanish uslublari va ushbu jarayonni boshqarishning bozor usullari yig`indisidir” 2 deyilgan. Biroq, yerdan foydalanish tizimi tushunchasiga berilgan mazkur ta`rifda ayrim qarama-qarshi talqinlar mavjud. U hozirgi zamon yerdan foydalanish mazmunining barcha jihatlarini qamrab olmagan, ya`ni yerdan foydalanish tizimi muayyan munosabatlar ta`sirida bo`ladi, uslub va usullar tegishli munosabatlarni taqozo va ifoda qiladi.

Shuning uchun ham ushbu ta`rifni muayyan munosabatlar orqali ifoda qilish zarur. Qolaversa, ushbu ta`rifda faqat bozor usullari orqali boshqarish haqida aytilgan, lekin bozor sharoitida jarayonlarni boshqarish emas, balki ularni tartibga solish munosabatlari amal qilishini, bunda esa davlat usullarini nazarda tutish lozim. Boshqacha aytganda, yerdan foydalanishning tizimlilik xarakteri va uning mazmun- mohiyati jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy va boshqa munosabatlar orqali namoyon bo`ladi.

ADABIYOTLAR RO`YXATI

1. O`zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. 1992 yil 8 dekabr // T.: Adolat. – 1999. – 152 b.
2. O`zbekiston Respublikasining Yer kodeksi: (2017 yil 1 iyulgacha bo`lgan o`zgartish va qo`shimchalar bilan) Rasmiy nashr – O`zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. – T.: Adolat, 2017 y. – 160 b.
3. O`zbekiston Respublikasining Solik kodeksi: Rasmiy nashr–O`zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi. – T.: “Adolat”, 2008 y. – 692 b.

4. «Davlat yer kadastrı to`g`risida»gi O`zbekiston Respublikasining Qonuni. 1998 yil 28 avgust, Qishloq xo`jaligiga oid qonun xujjatlari // T.: «Adolat». - 1999. – 448b.
5. «Fermer xo`jaligi to`g`risida»gi O`zbekiston Respublikasining Qonuni. 1998 yil 30 aprel, Qishloq xo`jaligiga oid qonun hujjatlari // T.: «Adolat» - 1999. – 448b.
6. «Dehqon xo`jaligi to`g`risida»gi O`zbekiston Respublikasining Qonuni. 1998 yil 30 aprel, Qishloq xo`jaligiga oid qonun xujjatlari // T.: «Adolat» - 1999. – 448 b.
7. Transfer equation for the strain rate tensor and description of an incompressible dispersed mixture (incompressible fluid) by a system of equations of dynamic type Yuldashov, A., Abdisamatov, O., Abdullaev, B., Dustova, S. E3S Web of Conferences, 2021, 264, 03025
8. Modeling of heat exchange processes in the Metanetka bioenergy plant for individual use Sharipov, L.A., Imomov, S.J., Majitov, J.A., ...Pulatova, F., Abdisamatov, O.S. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science, 2020, 614(1), 012035
9. Numerical solution of nonlinear integro-differential equations Shodmonova, G., Isломov, U., Abdisamatov, O., ...Kholiyorov, U., Khamraeva, S. IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, 2020, 896(1), 012117
10. Optimization of agricultural lands in land equipment projects Khamidov, F.R., Imomov, S.J., Abdisamatov, O.S., ...Ibragimova, G.Kh., Kurbonova, K.I. Journal of Critical Reviews, 2020, 7(11), pp. 1021–1023
11. Восстановление и использование деградированных орошаемых земель в контексте диверсификации землепользования Усманов Юсуф Аликулович Абдисаматов Отабек Сайдамович science and innovation international scientific journal volume 1 issue 8 uif-2022: 8.2 | issn: 2181-3337 pp.616-624
12. Кадастровая стоимость как инструмент мониторинга рыночной стоимости недвижимости. построение математической модели оценки рыночной стоимости объектов недвижимости О.С.Абдисаматов1 2023 issn: 2181-3833 | volume 2 | issue 1 | pp.495-502
13. Ерларни мелиоратив ҳолатини яхшилашда замонавий геодезик технологияларни қўллаш. ассис. О.С.Абдисаматов ассис.А.Жураев ассис.И.Каримов “ Халқаро ер қуни” муносабати билан “ Ер ресурсларини бошқариш ва муҳофаза қилишда инновацион ёндошувлар: муаммо ва креатив ечимлар” мавзусида республика илмий-амалий Тошкент 2019 йил 22-23 апрель 316-319-бет.
14. Қишлоқ хўжалигида суғориладиган ерларидан самарали фойдаланишда инновацион технологияларни жорий этиш. О.Абдисаматов, У.Исломов, Ф. Юсупов Илмий-амалий агроиқтисодий журнали 2019й. 151-153-бет.